

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Kajsa Tauvon

Vad är priset för ett barn?

En kritisk undersökning av internationella adoptioner med utgångspunkt i
barnkonventionens reglering

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Torvald Larsson

Termin: VT2021

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRORD	5
FÖRKORTNINGAR	6
1. INLEDNING	7
1.1 Bakgrund	7
1.2 Syfte och frågeställningar	8
1.3 Avgränsning	9
1.4 Metod och perspektiv	9
1.5 Material	11
1.6 Forskningsläge	12
1.7 Disposition	13
2. BARNS RÄTTIGHETER OCH INTERNATIONELL ADOPTION	14
2.1 Utveckling av barns rättigheter	14
2.2 Barnkonventionen	14
2.3 Principen om barnets bästa	16
2.4 Art. 21 i barnkonventionen	17
3. ILLEGALA ADOPTIONER	22
3.1 Innebörd av illegala adoptioner	22
3.2 Adopterbarhet och barn i krissituationer	23
3.3 Otillbörlig ekonomisk vinning	24
3.4 Subsidiaritetsprincipen	26
3.5 Icke anslutna länder till HCCH 1993 adoptionskonvention	27
3.6 Adoption och fattigdom	27

4 SAMMANFATTANDE ANALYS	30
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	34
FN-dokument	34
Sammanfattande observationer av barnrättskommittén	35
Litteratur	36
Rapporter	37
Elektroniska källor	39

Summary

International adoption developed after the Second World War as an aid for orphaned children in war-torn countries and later on increased in numbers following the Vietnam War and the Korean War. The majority of adoptions concerned childless couples in Europe and the United States who through adoption wanted to save the child from poverty in its home country. International adoptions have however been accompanied by reports concerning children subjected to illegal adoptions, in other words adoptions not in accordance with international regulations.

The purpose of this essay is to examine the regulation of international adoption in the Convention on the Rights of the Child, in order to explain the meaning of illegal adoption and factors in relation to the mentioned Convention which can affect these adoptions taking place. As an introduction this paper will present the development of children's rights and the Convention on the Rights of the Child, thereafter, examine art. 21 in the above-named Convention which regulates international adoptions. Furthermore, the meaning of illegal adoption will be presented as well as examples when the right of the child has been violated in cases of illegal adoption.

The definition of art. 21 in the Convention of the Child is examined by using a legal dogmatic method. The article states that the best interest of the child shall be of paramount consideration as well as the fact that state parties must ensure that the adoption is authorized by competent authorities, guided by the principle of subsidiarity and the principle on non-discrimination. Furthermore, the Convention of the Child requires state parties to take appropriate measures to ensure that the adoption does not result in improper financial gain as well as conclude arrangements with other countries to assure that the rights of the child are taken into consideration.

Illegal adoptions are examined in accordance with a legal analytic method. The number of children subjected to these illegal adoptions is a difficult assessment, but different reports show that it has happened to children in countries such as Guatemala, Chile and Ethiopia. A component of illegal adoptions can be traced to adoptions during emergency situations and the existence of a financial incentive concerning adoptions. Additionally, a factor to take into account is the age of the children adopted, which may give rise to doubts as to whether the principle of subsidiarity has been considered. Finally, the essay will include if international adoption is an adequate or ethically correct response to poverty, which is assessed to be a solution for the concerned child, but not a viable solution in the long run to help poor people being able to care for their children.

In conclusion, regulation in art. 21 gives a comprehensive protection of children's rights but is not always taken into account as the reports of illegal adoptions show. The reduction in the number of adopted children may derive from attention given to the illegal adoptions that have taken place. A wider change might be required, where heightened resources are given to parents, so they do not have to adopt their children as well as a more critical view of adoption as a whole to avoid children being reduced to fit in countries' demand.

Sammanfattning

Internationella adoptioner började att ske efter andra världskriget för att hjälpa föräldralösa barn i krigsdrabbade länder och ökade senare i antal i samband med Vietnamkriget och Koreakriget. Det handlade främst om barnlösa par i Europa och USA som genom adoption ville rädda ett barn från hemländernas fattigdom. Det har dock framkommit att barn blivit illegalt adopterade, det vill säga adoptioner som inte skett i enlighet med det internationella regelverket.

Syftet med uppsatsen är att undersöka regleringen av internationella adoptioner i barnkonventionen för att sedan förklara innebörden av illegala adoptioner och vilka faktorer i förhållande till barnkonvention som kan påverka att adoptionerna sker. Arbetet kommer inledningsvis presentera utvecklingen av barns rättigheter samt barnkonventionen, för att därefter kommentera art. 21 i barnkonventionen som reglerar internationella adoptioner. Vidare presenteras vad illegala adoptioner innebär och exempel ges på hur barns rättigheter kränkts genom att barnkonventionens regler inte följts i praktiken.

I enlighet med den rättsdogmatiska metoden fastställs innebörden av art. 21 i barnkonventionen. I artikeln stadgas att barnets bästa ska ges största vikt vid beslut rörande adoption samt att konventionsstater måste säkerställa att adoptionen godkänns av behöriga myndigheter som beaktar subsidiaritetsprincipen och principen om icke-diskriminering. Dessutom ska konventionsstaterna vidta åtgärder för att motverka att otillbörlig ekonomisk vinning utgår och sträva efter att ingå överenskommelser med andra länder för att säkerställa att barns rättigheter vid adoption tillgodoses.

Illegala adoptioner undersöks i enlighet med en rättsanalytisk metod. Antalet barn som utsatts för illegal adoption är svårt att uppskatta, men har framkommit att det skett i länderna Guatemala, Haiti och Etiopien. Faktorer som kan leda till illegala adoptioner är bland annat adoption vid nödsituationer och om det finns ett ekonomiskt incitament bakom adoptionerna. Ytterligare en faktor att ta hänsyn till är barnets ålder vid adoption, eftersom ung ålder kan föranleda tvivel om subsidiaritetsprincipen har iakttagits. Länder som tillåter privata adoptioner eller utför adoptioner från länder som inte är anslutna till HCCH 1993 adoptionskonvention kan även vara av relevans vid illegala adoptioner. Slutligen lyfts om internationell adoption är en lämplig eller etisk lösning på fattigdom, vilket fastställs vara en lösning för det enskilda barnet men som helhet inte hjälper fattiga invånare att ombesörja sina barn.

Sammanfattningsvis går det att konstatera att art. 21 i barnkonventionen innehåller en omfattande reglering för att skydda barns rättigheter vid internationella adoptioner, men efterföljs inte alltid i praktiken. En minskning av internationella adoption kan bero på en ökad uppmärksamhet av illegala aktiviteter som skett. För framtiden krävs kanske en vidare förändring, där ökade resurser ges för att föräldrar inte ska vara tvungna att adoptera bort sina barn samt en mer kritisk syn på adoptionsinstitutet som helhet, för att undvika att barn reduceras till att överensstämma med länders efterfrågan på barn.

Förord

Jag vill rikta ett stort tack till min handledare Torvald Larsson, för stöd under skrivprocessen och hjälp när jag många gånger ändrat min frågeställning.

Jag vill även särskilt tacka mina vänner för korrekturläsning, värdefulla synpunkter och uppmuntrande ord genom uppsatsskrivandet.

Slutligen vill jag tacka Axel för mentalt stöd och motivation under de tillfällen när det kändes som uppsatsen aldrig skulle bli klar.

Förkortningar

Barnkonventionen	FN:s konvention om barnets rättigheter
Barnrättskommittén	FN:s kommitté för barnets rättigheter
FN	Förenta nationerna
HCCH 1993 Adoptionskonvention	Haagkonventionen om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner
OHCHR	Kontoret för Förenta nationernas högkommissarie för mänskliga rättigheter
Särskild rapportör	Förenta nationernas särskilda rapportör för handel och sexuellt utnyttjande av barn
UNICEF	Förenta nationernas barnfond
UNHCR	Förenta nationernas flyktingkommissariat

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Internationell adoption är ett område där åsikterna går isär. Den ena sidan berättar om ett föräldralöst barn som genom adoption kan få omsorg och räddas från en tillsynes hopplös uppväxt. Den andra sidan lyfter kidnappade barn, olagliga metoder för att få biologiska föräldrar att samtycka till adoption och exploatering av invånare i fattiga länder.¹

Adoption mellan länder som innebär en fullständig integration i en ny familj och därmed en upplösning av det tidigare familjebandet², kom att utvecklas efter andra världskriget. Huvudsakligen adopterades föräldralösa barn från krigsdrabbade Europa och Japan av amerikanska par, för att senare öka i antal i samband med Vietnamkriget och Koreakriget. Till följd av laglig abort och tillgängliga preventivmedel minskade födelsetalen i USA och Västeuropa under 1970-talet, vilket resulterade i färre adopterade barn nationellt och en ökning av adoptioner från andra länder.³

Bilden av ett föräldralöst barn som därefter adopteras av en familj kan framhållas som något önskvärt i relation till den fattigdom och utsatthet som barnet annars skulle uppleva. Under senare år har dock uppfattningen förändrats och berättelser som visar på negativa aspekter av internationell adoption har lyfts fram.⁴ Från en ökning av internationella adoptioner under 1990-talet och fram till början på 2000-talet minskar därefter antalet. Både i

¹ Akthar och Nyamutata s. 387.

² Van Bueren s. 94 f.

³ Van Loon: *“International Co-operation and Protection of Children with Regard to Intercountry Adoption”*, p. 31.; Akthar och Nyamutata s. 389.

⁴ Perry s. 336.

USA och i Europa genomförs allt färre internationella adoptioner varje år.⁵ En orsak till detta kan vara rapporter om illegala adoptioner som inte skett i enlighet med regelverket. Det kan handla om situationer där barn blivit kidnappade eller bortförda under falska förutsättningar, mellanhänder fått ekonomisk kompensation för att utföra adoptioner eller där det fortfarande funnits en levande förälder kapabel till att ta hand om barnet.⁶ Rapporter om illegala adoptioner har förekommit i länder som Guatemala, Haiti och Etiopien.⁷

Barnkonventionens art. 21 syftar till att reglera internationella adoptioner och säkerställa att barns rättigheter upprätthålls under processen. Frågan är hur väl systemet fungerar i ljuset av redogörelser om illegala adoptioner som pågått och eventuellt pågår.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att undersöka regleringen av internationella adoptioner i barnkonventionen och kritiskt granska den aktuella regleringen i förhållande till illegala adoptioner. I och med nämnda syfte lämpar sig uppsatsen att analyseras ur ett kritiskt perspektiv, vilket innebär att aktuell reglering undersöks för att därefter kritiskt granska hur den ter sig i praktiken.

För att uppnå syftet kommer följande frågeställningar att undersökas:

- Vad innebär art. 21 i barnkonventionen för ramverk för internationella adoptioner?
- Vad innebär illegal adoption och vilka faktorer som art. 21 i barnkonventionen syftar till att reglera kan påverka att det sker?

⁵ Jones och Placek: "Adoption: By the Numbers", s. 8f.; Jurviste et al. "Adoption of children in the European Union", s. 1 ff.

⁶ A/HRC/34/55 27p. f.

⁷ Jfr. kapitel 4.4, 4.5, 4.6.

1.3 Avgränsning

Arbetet behandlar internationell adoption med utgångspunkt i art. 21 i barnkonventionen. För förståelse av art. 21 kommer även generalprincipen barnets bästa i art. 3(1) barnkonventionen samt andra artiklar av relevans kortfattat att presenteras, men i och med arbetets omfattning ges dessa ett relativt litet utrymme. Likaså har avgränsning gjorts mot både Haagkonventionen om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner (HCCH 1993 adoptionskonvention) och det andra tilläggsprotokollet mot handel med barn, barnpornografi och barnprostitution (OPSC), vilka båda är relevanta internationella instrument i syfte att motverka illegal adoption. Nationella adoptionslagar presenteras inte i uppsatsen då barnkonventionens reglering är i princip gällande för hela världen.

De faktorer som lyfts i arbetet i förhållande till illegala adoptioner utgår från barnkonventionens reglering, vilket innebär att exempel för att förklara illegala adoptioner baseras på fall som skett sedan nämnda konvention trädde i kraft 1989. Då det är ett omfattande ämne görs en avgränsning av rapporter från internationella organisationer för att förklara området illegal adoption. De rapporter som används har producerats av internationellt erkända organisationer vilka vägleds av barnkonventionen i sitt arbete och som utgett fördjupande material om kränkningar av barns rättigheter vid adoption. En ytterligare avgränsning är att endast generella faktorer som kan leda till en risk för illegal adoption behandlas, vilket innebär att barn med särskilda behov inom adoptionsväsendet inte kommer att diskuteras.

1.4 Metod och perspektiv

Den första huvuddelen av uppsatsen, kapitel 2, har sin utgångspunkt i den traditionella rättsdogmatiska metoden. Enligt Sandgren kan rättsdogmatiken definieras som ett sätt att beskriva gällande rätt med ledning i rättskälleläran. Att beskriva gällande rätt i enlighet med den rättsdogmatiska metoden innebär

både tolkning och systematisering av rätten som den är, *de lege lata*.⁸ Metoden används i uppsatsen som ett verktyg för att fastställa och tolka innebörden av barnkonventionens artiklar i kapitel 2 med utgångspunkt i de allmänt accepterade rättskällor, vilket innebär att lagstiftning och den rättsdogmatiska orienterade litteraturen är av relevans för arbetet.⁹

För att analysera *de lege lata* är en rättsanalytisk metod av fördel. Enligt Sandgren (2018) ger den rättsanalytiska metoden en friare uppfattning om rättssystemet i och med dess avsaknad av ”rätt” eller ”bäst” svar på ett rättsligt problem. Detta innebär att en analys av gällande rätt kan grunda sig i ett större omfång av källor än de som rättsdogmatikens rättskällelära tillåter, vilket är i enlighet med arbetets syfte.¹⁰ Då uppsatsen ämnar att undersöka faktorer som bidrar till att den gällande rätten inte efterföljs i kapitel 3, främjas arbetet av att se till rättskällor utanför rättskälleläran.

Olika metoder används eftersom det skiljer sig vilka källor som bäst gynnar respektive del och frågeställning. Det bör klargöras att den rättsanalytiska metoden kan sägas innefatta den rättsdogmatiska då den tillåter källor utanför rättskälleläran såväl som källor i enlighet med rättskälleläran. Däremot anser författaren att ett förtydligande i metodval är till arbetets fördel för att kunna motivera varför de olika källorna används i respektive del.

Uppsatsen utgår från ett kritiskt perspektiv, vilket syns särskilt väl i den sammanfattande analysen. Enligt Sandgren har den rättsanalytiska metoden en självklar uppgift att inte bara analysera rätten, utan även kritisera den.¹¹ Vidare är Kleineman av åsikten att det är möjligt att bedriva en kritiskt rättsdogmatisk forskning, vilket innebär att med utgångspunkt i den gällande

⁸ Sandgren s. 49.

⁹ Kleineman s. 21.

¹⁰ Sandgren s. 51.

¹¹ Ibid.

rätten påvisa att rättsläget på något sätt bör ändras.¹² Det kritiska perspektivet i arbetet innebär alltså en kritisk blick på gällande lagstiftning i förhållande till hur rätten följs i praktiken.

1.5 Material

För tolkning och systematisering av barnkonventionens innebörd kommer materialet, i enlighet med den rättsdogmatiska metoden, grundas i rättskälleläran. Utgångspunkten för internationella överenskommelser är tolkning i enlighet med Wienkonventionen om traktaträtten, vilket innebär att barnkonventionen ska tolkas ärligt och i enlighet med konventionstexten.¹³ Hänsyn ska även tas till själva ändamålet och syftet med barnkonventionen. För ytterligare hjälp vid tolkning används barnkommitténs allmänna kommentarer samt slutsatser och rekommendationer.¹⁴ Materialet i kapitel 2, som syftar till att beskriva gällande rätt, är främst konventionstexten samt nämnda kommentarer från barnrättskommittén. Vidare används även juridisk litteratur i form av lagkommentar för att förtydliga innebörden av art. 21.

Kapitel 3 avser situationer där konventionstexten inte efterföljs och kommer i enlighet med en rättsanalytisk metod använda källor utanför rättskälleläran. Utgångspunkten är en rapport från FN:s särskilda rapportör för handel och sexuellt utnyttjande av barn, då rapportören i sitt arbete vägleds av barnkonventionens principer.¹⁵ Vidare används rapporter från internationella organisationer för att närmare undersöka när och i vilken omfattning illegala adoptioner skett. Urvalet av rapporter baseras på internationellt kända organisationer med erkända författare inom området internationella adoptioner. Dessa organisationer arbetar för barns rättigheter med syftet att studera hur barnkonventionens efterföljs över världen, vilket gör materialet aktuellt för arbetet. De regionala rapporterna väljs baserat på länder där det

¹² Kleineman s. 40.

¹³ Vienna Convention on the Law of Treaties, 23 maj 1969, UNTS volym 1155 p. 331, se preambel och art. 31.

¹⁴ OHCHR: "*Introduction*"; jfr art. 43-44 i barnkonventionen.

¹⁵ OHCHR: "*About the mandate*".

uppmärksammats att illegal adoption skett i en stor omfattning samt det funnits betydande rapportering.

Arbetet använder sig även av juridisk litteratur i form av artiklar för att ge ett ytterligare perspektiv på varför illegala adoptioner sker. Dessa texter väljs från erkända författare inom området internationella adoptioner, vilket gör att källorna ur ett källkritiskt perspektiv kan nyansera och tillföra synpunkter till debatten om lämpligheten av systemet som helhet.

1.6 Forskningsläge

Om internationell adoption finns en omfattande mängd material då det är ett internationellt ämne som diskuterats kritiskt under senare tid.¹⁶ Likaså går det att hitta forskning och undersökningar om illegala adoptioner i världen. Ett aktuellt exempel är dagstidningens DN:s artikelserie: Barn till varje pris som publicerats under 2021.¹⁷ Likaså har det under de senaste åren inletts brottsundersökningar i länder efter rapporter om illegal adoption som pågår eller har pågått.¹⁸

Utifrån min undersökning baseras forskningsläget om illegala adoptioner i samband med internationell adoption på artiklar, ofta publicerade i juridiska tidskrifter. Många artiklar innehar ett amerikanskt perspektiv, troligtvis eftersom USA har mottagit flest barn för adoptioner totalt sett.¹⁹ Betydande för forskningsläget är Elizabeth Bartholet och David Smolin, som både publicerat omfattande material rörande internationella adoption med ett kritiskt perspektiv på det aktuella systemet samt illegala adoptioner. De redovisar olika ståndpunkter för hur internationella adoptioner bör utvecklas,

¹⁶ Jfr Akthar och Nyamutata s. 387; Perry s. 330.

¹⁷ DN: "DN granskar adoption: Barn till varje pris".

¹⁸ Se The Economic Times: "Adoption in India: Illegal adoptions on for years, probe thwarted earlier: Child panel"; Ciper Chile: "Adopciones ilegales II: la ruta del tráfico de niños enviados al extranjero".

¹⁹ Jfr Selman, Peter: "Global Statistics for Intercountry Adoption: Receiving States and States of origin".

där Smolin är av åsikten att internationella adoptioner bidrar till illegala adoptioner som sker systematiskt och Bartholet anser att de, enligt henne, få barn som utsätts för illegala adoptioner måste bedömas mot skadan att växa upp i en otrygg institutionsvård i fattigdom.²⁰

Min uppsats, sin omfattning till trots, kommer att bidra med en tydlig framställning av barnkonventionens reglering av adoption för att kunna dra en slutsats om faktorer som gör att regelverket inte följs. Mig veterligen finns ingen forskning som undersökt illegala adoptioner ur den synvinkeln. Informationen som finns att tillgå kring internationella adoptioner och illegala sådana består ofta av sakliga rapporter om omfattningen av illegala adoptioner i ett särskilt land eller, likt Bartholet och Smolin, arbeten som väger för- och nackdelar med internationella adoptioner. I och med uppsatsen tydliga kritiska perspektiv är Smolins arbete av betydelse för att resonera om framtiden för internationella adoptioner.

1.7 Disposition

Uppsatsen kommer inledningsvis presentera en översikt av framväxten av internationell lagreglering för barns rättigheter, för att därefter redovisa barnkonventionen och dess betydelse för barns rättigheter. Art. 21 i barnkonventionen vilken behandlar adoption kommer i kapitel 2 ges en grundlig genomgång för att fastställa gällande regler vid adoption. Kapitel 2 innefattar även viss presentation av artiklar i barnkonventionen vilka är av relevans för att förstå innebörden av art. 21. Kapitel 3 presenterar vad illegala adoptioner innebär och faktorer som kan anses som risker för att dessa sker. Den sista delen, kapitel 4, kommer att redogöra för en sammanfattande analys av arbetet.

²⁰ Jfr Bartholet: *“International Adoption: Thoughts on the Human Rights Issue”*; Smolin: *“Intercountry Adoption as Child Trafficking”*.

2. Barns rättigheter och internationell adoption

2.1 Utveckling av barns rättigheter

I samband med framväxten av mänskliga rättigheter under 1900-talet har barns rättigheter utvecklats. År 1924 efter första världskriget, antog dåvarande Nationernas Förbund deklARATIONEN om barns rättigheter²¹, den första förklaringen utfärdad av en internationell organisation som särskilt berörde barn.²² DeklARATIONEN omfattade skyldigheter för individer, och inte staters ansvar. I övrigt sågs barnet inte som en egen rättighetsinnehavare, utan snarare som ett objekt för vuxnas omsorger.²³ Efter andra världskriget antog Förenta nationerna (FN) deklARATIONEN om barnets rättigheter, 1959 års deklARATION.²⁴ Barn anses ha rätt att åtnjuta fördelar av vissa rättigheter samt friheter och deklARATIONEN fastställde 10 principer som föräldrar, volontärorganisationer och nationella regeringar uppmanades att erkänna och sträva efter att uppfylla.²⁵

2.2 Barnkonventionen

Förslag att FN skulle anta en konvention rörande barns rättigheter lades fram av Polen vid det 34:e sammanträdet för FN:s kommission för mänskliga rättigheter 1978. Efter invändningar till presenterat konventionsförslag sammanställdes en öppen arbetsgrupp för alla medlemsstater i syfte att utveckla en konvention om barns rättigheter. Deltagande i utformningen av konventionen var även mellanstatliga organisationer och icke-statliga organisationer. Det slutgiltiga resultatet, Förenta nationernas konvention om

²¹ Geneva Declaration of the Rights of the Child, 1924. Se Draft Declaration on the Rights of the Child: memorandum, 19 februari 1951, A/RES/1386.

²² Singer s. 37.

²³ HR/PUB/07/1.

²⁴ Declaration of the Rights of the Child, 20 november 1959, A/4249.

²⁵ Singer s. 37.

barnets rättigheter²⁶, barnkonventionen, antogs av FN:s generalförsamling år 1989.²⁷

Konventionen anses vara en förlängning av de tidigare presenterade konventioner, med skillnaden att barn erkändes som individer med egna rättigheter.²⁸ Barnkonventionen är en av nio konventioner som anses vara kärnan inom internationella mänskliga rättighetsinstrument och det mänskliga rättighetsfördrag som innehar flest ratificerade parter.²⁹ Konventionens 196 parter innebär att den är en viktig och central del inom barns rättigheter.³⁰ Barnkonventionen fastställer juridiskt bindande normer för stater som ratificerat, men är även av relevans för andra aktörer och parter i landet som föräldrar, vårdnadshavare, institutioner och organisationer vilka verkar och arbetar med barn.³¹ Barnkonventionen är uppdelad i tre delar, där den första behandlar barndefinitionen, generella principer och skyldigheter samt specifika rättigheter och skyldigheter. Därefter följer bestämmelser om konventionens övervakningsorgan, FN:s kommitté för barnets rättigheter (barnrättskommittén) och den sista delen behandlar allmänna fördragsrättsliga bestämmelser.³² Barnrättskommitténs uppgift är att granska implementeringen av konventionen i de ratificerande staterna, vilket sker genom att staterna avlägger rapporter under en given tidsperiod. Kommittén utvärderar rapporterna för att sedan inkomma med rekommendationer och uppmärksamma eventuella brister vilket sammanfattas i barnrättskommitténs slutsatser och rekommendationer.³³ Barnrättskommittén samarbetar med FN-organ som kan ge information på områden inom deras mandat. Dessutom kan andra aktörer som icke-statliga organisationer, nationella institut för mänskliga rättigheter, organisationer för barn samt forskare bidra med

²⁶ Convention on the rights of the child, 20 november 1989, UNTS volym 1577 p. 3.

²⁷ Detrick s. 20 ff.

²⁸ Vandenhole, Erdem Türkelli och Lembrechts, I.04.

²⁹ OHCHR: "*The Core International Human Rights Instruments and their monitoring bodies*".

³⁰ jfr UNTS volym 1577 p. 3, USA har inte ratificerat.

³¹ Vandenhole, Erdem Türkelli och Lembrechts, I.02.

³² Ibid. I.10.

³³ Art. 43–45 i Barnkonventionen.

information om situationen för barn i det aktuella landet.³⁴ Från och med 1990 verkar en särskild rapportör för handel och sexuellt utnyttjande av barn inom FN vilken innehar mandat att undersöka exploatering av barn. Den särskilda rapportören inkommer sedan med rapporter till FN:s generalförsamling och FN:s råd för mänskliga rättigheter om den aktuella situationen.³⁵

2.3 Principen om barnets bästa

En grundläggande princip inom barns rättigheter är principen om barnets bästa som stadgas i art. 3(1) barnkonventionen. Artikeln fastställer att vid alla åtgärder som rör barn, av offentliga och privata välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, ska det i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. Principen är en av fyra grundläggande principer som ska vara vägledande vid implementering av konventionen i nationell rätt och vid tolkning av övriga artiklar.³⁶ Innebörden av vad som anses vara barnets bästa ska definieras från fall till fall beroende på de aktuella och specifika omständigheterna. För vägledning har barnrättskommittén i en allmän kommentar fastställt en lista av faktorer vilka kan användas vid bedömning av barnets bästa, även om varje bedömning är unik.³⁷ Omständigheter som barnets åsikter och identitet, bevarande av familjemiljö och upprätthållande av relationer, omsorg, skydd och säkerhet samt rätt till hälsa och utbildning är faktorer som ska beaktas och vägs mot varandra i en enskild situation. Barnrättskommittén poängterar att listan är icke-hierarkisk och inte ska ses som uttömmande, vilket innebär att det kan finnas fler faktorer som ska beaktas.³⁸ Den generella utformningen av art. 3(1) syftar till att det inte ska finnas utrymme för stater att efter godtycke avgöra om barnets bästa ska vägas in, samt att det som anses vara barnets bästa ska ges en särskild ställning. Barnrättskommittén resonerar att barn generellt anses ha sämre möjligheter än vuxna att få sina intressen

³⁴ Art. 43-45 i Barnkonventionen.

³⁵ OHCHR: *About the mandate*”.

³⁶ Vandenhole, Erdem Türkelli och Lembrechts, I.13.

³⁷ CRC/C/GC/14

³⁸ Ibid. p. 48 ff.

tillgodosedda och åsikter hörda, vilket är bakgrunden till att barnets bästa är det som i första hand ska beaktas vid åtgärder som rör barn.³⁹

2.4 Art. 21 i barnkonventionen

Första utkastet av barnkonventionen innefattade ingen bestämmelse om adoption, vilket staterna Barbados och Colombia uppmärksammade. Barbados lade fram ett förslag på generella krav för ett barn ska anses adopterbart och Colombia fokuserade på internationella adoptioner samt icke-diskrimineringsprincipen, i förhållande till den föreslagna konventionen från Polen.⁴⁰ I slutändan utformades artikeln för att vara tillämplig på både nationella och internationella adoptioner.

Art. 21 är endast tillämplig för stater som erkänner och tillåter adoption då barnkonventionen i sig inte föreskriver en generell rätt till adoption. Artikeln samverkar med den tidigare art. 20, som fastställer att barn som berövats sin familjemiljö eller för sitt eget bästa inte kan stanna i den miljön, ska ges särskilt skydd och att konventionsstaterna ska säkerställa alternativ omvårdnad. Enligt konventionstexten ska vederbörlig hänsyn tas till önskvärdhet av kontinuitet i ett barns uppfostran och till barnets etniska, religiösa, kulturella och språkliga bakgrund vid omvårdnad. Adoption fastställs i art. 20 som ett alternativ till omvårdnad för att säkerställa en trygg uppväxt för barnet, för att i nästföljande art. 21 utveckla regler som staterna ska förhålla sig om adoption sker.

Utöver nämnda art. 20 är art. 7–9 av relevans. Art. 7 behandlar barnets rätt till namn och medborgarskap, samt rätt till vetskap om föräldrar och omvårdnad av dessa om möjligt. Art. 8 innebär en rätt för barn att behålla sin identitet, däribland medborgarskap, namn och släktförhållande. Vid adoption bör stater så långt som möjligt inneha information om det adopterade barnet, för att kunna uppfylla skyldigheter som art. 7 och art. 8 fastställer. Vidare

³⁹ CRC/C/GC/14 p. 37.

⁴⁰ E/CN.4/1324 s. 7; E/CN.4/1324/Add.2, s. 1.

föreskriver art. 9 att barn inte ska skiljas från sina föräldrar, med undantag om ett sådant åtskiljande är nödvändigt för barnets bästa under vissa förutsättningar.

Art. 21(1) stadgar att vid alla adoptioner ska principen barnets bästa ges störst vikt. Detta innebär att barnets bästa ska vara den avgörande faktorn vid själva adoptionsbeslutet, men även i andra frågor rörande adoptionen. Barnets bästa anses vara det viktigaste hänsynstagandet, i jämförelse med intressen hos dennes biologiska föräldrar, blivande adoptivföräldrar eller adoptionsorganisationer. Som utgångspunkt anses barnets bästa uppfyllas hos barnets biologiska föräldrar, vilket innebär att adoption får genomföras först när ansträngningar för att möjliggöra att barnet stannar med de biologiska föräldrarna visar sig ineffektiva.⁴¹

Efter bestämmelsen om barnets bästa fastställer art. 21 fem minimistandarder som länder som tillåter adoption är tvungna att följa. Art. 21(a) och 21(e) är tillämplig på både nationella och internationella adoptioner, medan art. 21(b)-(d) särskilt reglerar de senare.

Enligt art. 21(a) ska konventionsstater säkerställa att adoptionen godkänns av behöriga myndigheter, vilka i enlighet med tillämplig lag och förfarande samt med all relevant och tillförlitlig information kan besluta att adoptionen kan tillåtas. Barnrättskommittén har uttalat att behöriga myndigheter ska vara tillräckligt utbildade och informerade inom området för att kunna uppfylla uppgiften som artikel 21(a) fastställer.⁴² Yrkesverksamma inom behöriga myndigheter ska vägledas i sitt arbete av barnets rätt och behov samt förfarandet ska innehålla tillräckliga processgarantier för att uppfylla alla barnkonventionens artiklar.⁴³ För att en adoption ska anses ske i enlighet med barnkonventionens regler krävs att alla beslut som tas under processen grundas i relevant och tillförlitlig information. Viss vägledning kring

⁴¹ Jmf art. 5, 7 och 9 i barnkonventionen.

⁴² CRC/C/15/Add.233 p. 31.

⁴³ Vité och Boéchat s. 29ff.

informationen ges i handboken *The Rights of the Child in Domestic & Intercountry Adoption* där etiska principer och riktlinjer vid adoption behandlas.⁴⁴ Enligt handboken krävs att barnets identitet, föräldrar och familj ska undersökas och fastställas, och om det inte finns tillförlitlig information ska dessa sökas efter för att möjliggöra diskussion om barnets framtid. Det ska även finnas dokument som säkerställer att barnet är adopterbart efter att hänsyn tagits till psykologiska, sociala, medicinska och legala faktorer.⁴⁵ Adoption ska inte vara ett alternativ om det föreligger misstanke om korrupktion eller trafficking, vid väpnad konflikt eller i samband med naturkatastrofer. Det ska ges särskilt skydd till flyktingbarn, för att motverka att adoption sker om vårdnadshavare fortfarande lever.⁴⁶

För flyktingar finns riktlinjer för adoption i *Refugee Children: Guidelines on Protection and Care*, författad av UNHCR. Det fastställs att de flesta ensamkommande barn generellt inte är föräldralösa och familjeåterförening ska vara fokus istället för adoption. Adoption får inte ske om det finns rimlig chans att spåra och återförening familjen, eller inom en rimlig period, normalt minst två år, där alla möjliga hjälpmedel använts för att hitta föräldrar eller andra överlevande familjemedlemmar. Vidare föreskriver riktlinjerna att begreppet föräldralös ska undvikas, för att istället benämna som ensamkommande barn. Skälet till detta grundar sig i att de anser att ett barn som kallas föräldralös gör att fokus tenderar att hamna på adoption istället för att främja lokal placering av barnet, familjespårning och stöd till samhället. Begreppet föräldralös innebär att båda barnets föräldrar är döda, vilket alltid kräver noggrann undersökning och aldrig får vara en utgångspunkt angående ensamkommande barn.⁴⁷

Behöriga myndigheterna ska vidare ta hänsyn till barnets ställning i förhållande till föräldrar, släktingar och vårdnadshavare och om det krävs ska

⁴⁴ International Social Service-United States of America Branch Inc.: *“The Rights of the Child in Domestic and Intercountry Adoption Ethical Principles Guidelines for Practice”*.

⁴⁵ Ibid. 6 f.

⁴⁶ Vite och Boéchat s. 37 ff.

⁴⁷ UNHCR: *“Refugee Children Guidelines on Protection and Care”* s. 121 f.

berörda personer lämna ett informerat samtycke. Även om nationell lagstiftning i ett specifikt fall anser att samtycke inte behöver inhämtas, måste konventionsstaten undersöka om andra artiklar i barnkonventionen eller andra rättighetsinstrument kan kräva att samtycke anskaffas.⁴⁸ Vidare har barnrättskommittén uttalat att föräldrar inte ska kunna samtycka till adoption av sitt barn innan födseln samt att perioden för att kunna återkalla ett samtycke till adoption från de biologiska föräldrarna inte bör vara för kort.⁴⁹

Art. 21(b) föreskriver att internationell adoption kan övervägas som en alternativ form av omvårdnad om barnet inte kan tas om hand på ett lämpligt sätt i sitt ursprungsland. Detta kallas för subsidiaritetsprincipen, vilket enligt barnrättskommittén innebär att internationell adoption ska vara ett sistahandsval för barnets omvårdnad.⁵⁰ Vidare anser konventionen att familjebaserade lösningar, främst barnets biologiska familj men även fosterfamilj eller adoption generellt ska ges företräde framför institutionsomvårdnad.⁵¹ Subsidiaritetsprincipen ska förstås i ljuset av art. 20 i barnkonventionen som fastställer faktorer som ska tas hänsyn till vid omvårdnadsplacering, däribland en önskan om kontinuitet i barnets uppfostran och hänsyn till barnets språkliga och kulturella bakgrund. Detta innebär att permanenta omvårdnadslösningar ska ges företräde framför tillfälliga sådana.⁵²

Vidare ska konventionsstaterna enligt art. 21(c) säkerställa att barn som berörs av internationell adoption ska omfattas av normer och garantier motsvarandes gällande vid nationell adoption, principen om icke-diskriminering.⁵³

⁴⁸ Vité och Boéchat s. 39.

⁴⁹ CRC/C/15/Add.87 p. 33; CRC/C/HUN/CO/2 p. 35.

⁵⁰ CRC/C/MEX/CO/3 p. 14 och 18.

⁵¹ Jfr barnkonventionen preambel; barnkonventionen art. 9 och 20.

⁵² Vité och Boéchat s. 46.

⁵³ Ibid. s. 48.

Enligt art. 21(d) ska lämpliga åtgärder vidtas för att säkerställa att adoption inte leder till otillbörlig vinning för medverkande personer. Vidare fastställer art. 35 barnkonventionen att konventionsstater ska vidta alla lämpliga åtgärder för att förhindra försäljning eller handel med barn, vilket innefattar adoptioner med ekonomisk vinst.

Slutligen innebär art. 21(e) att konventionsstaterna ska om lämpligt ingå bilaterala eller multilaterala överenskommelser för att främja artikelns mål samt sträva efter att placering av barn i ett annat land sker genom behöriga myndigheter eller organ. Ett multilateralt avtal för internationella adoptioner är HCCH 1993 adoptionskonvention.⁵⁴ Konventionen syftar till att skydda barn från illegala eller undermåligt utförda internationella adoptioner samt garantera att nämnda adoptioner sker i enlighet med barnets bästa och med respekt för dennes rättigheter. Adoptionskonventionen utvecklar regler som fastställs i barnkonventionens art. 21 genom att fastställa skyddsåtgärder för att upprätthålla barnets grundläggande rättigheter och utveckla samarbetssystem mellan konventionsparterna.⁵⁵

⁵⁴ 33: Convention of 29 May 1993 on Protection of Children and Co-operation in Respect of Intercountry Adoption, 29 maj 1993.

⁵⁵ 103 stater anslutna (senast uppdatering 2020-10-26).

3. Illegala adoptioner

3.1 Innebörd av illegala adoptioner

I samband med lägre födelsetal under 1970-talet i Västeuropa och USA fanns färre barn i behov av adoption nationellt. Enligt van Loon, förste sekreterare vid Haagkonferensen om internationell privaträtt, skedde med Vietnamkriget en förändring från tidigare internationella adoptioner. Enligt författaren ledde kriget till en medvetenhet om hemlösa och utsatta barn i spåren av konflikten, då det var första gången bilder på barnens utsatthet visades på Tv:n i amerikanska och europeiska hem.⁵⁶ Detta ledde i sin tur till en ökning av internationella adoptioner från Vietnam, men även barn från Indonesien, Thailand och Korea kom att adopteras av europeiska och amerikanska medborgare. Van Loon förklarar intresset som förelåg för Vietnamkriget som ett symptom av en medvetenhetsförändring hos invånare i ekonomiskt utvecklade länder i Europa samt USA och ett ökande intresse för utvecklingsländer⁵⁷ och invånares levnadsstandard. Enligt författaren uppstod en situation som innebar *“a structural ‘supply’ of children ‘available’ for adoption abroad in economically developing countries met with a structural ‘demand’ for such children in economically advanced countries”*.⁵⁸ Efterfrågan av föräldralösa barn i industriländer resulterade i legala internationella adoptioner, men även i illegala adoptioner.⁵⁹ Från en ökning av internationella adoptioner fram till 2004 sker därefter en minskning för varje år.⁶⁰

⁵⁶ Van Loon: *“International Co-operation and Protection of Children with Regard to Intercountry Adoption”*, p. 31 f.

⁵⁷ *“developing countries and economically advanced countries”* [översättning av författaren].

⁵⁸ Van Loon: *“International Co-operation and Protection of Children with Regard to Intercountry Adoption”*, 31 p.

⁵⁹ Se 3.2-3.6.

⁶⁰ Se fotnot 5.

Kontoret för FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter, OHCHR, arbetar med att skydda och främja mänskliga rättigheter. De fastställer att en adoption som grundar sig i ett brott är en illegal adoption vilket bryter mot internationella regleringar, däribland barnkonventionen såväl som andra principer och normer för barns rättigheter.⁶¹ För att erhålla en helhetsbild av illegala adoptioner på nationell och internationell nivå presenterades 2017 en rapport från FN:s särskilda rapportör för handel och sexuellt utnyttjande av barn.⁶² Rapporten fastställer att det inte föreligger säkra siffror på antalet barn som har adopterats illegalt. Osäkerheten grundar sig dels i verksamhetens olagliga och fördolda karaktär, dels i det faktum att utsatta barn senare kan ha erhållit officiella papper. Framkallande av samtycke genom mutor, tvång eller felaktig information till biologiska föräldrar såsom att deras barn kommer att kunna träffa dem i framtiden är olika metoder som används. Rapporten berättar även om bortförande av barn, genom kidnappning eller att sjukhuspersonal ger felaktig information, exempelvis att barnet dog under eller i samband med födseln. Vidare redogörs för att barn till redan utsatta föräldrar, däribland ensamstående mödrar som lever i fattigdom, löper större risk för att utsättas för detta illegala bortförande av barn. Även faktorer att föräldrarna bor på landsbygd, tillhör ursprungsbefolkning samt är utan utbildning ansågs vara relevanta riskfaktorer.⁶³

3.2 Adopterbarhet och barn i krissituationer

Enligt art. 21(a) ska behöriga myndigheter besluta om adoptionen på grundval av all relevant och tillförlitlig information. Att inhämta information om barnets situation är en viktig del i att fastställa om barnet är adopterbart. Adoption ska inte vara aktuellt vid väpnad konflikt eller i samband med naturkatastrofer för att inte felaktiga adoptioner ska ske där föräldrar som fortfarande lever blir åtskilda från sina barn. Barnkonventionen innehåller

⁶¹ OHCHR: *“Illegal adoptions”*.

⁶² A/HRC/34/55.

⁶³ Ibid. p. 27-30.

inga bestämmelser som innebär att artiklarna kan avvika från i nödsituation, utan gäller i samma utsträckning även då.⁶⁴

På Haiti fick jordbävningen 2010 förödande konsekvenser, där minst 150 000 människor miste sina liv och många skadades.⁶⁵ Efter jordbävningen genomfördes en rapport om internationella adoptioner av *International Social Service*, ISS för att se om barnkonventionens regelverk följts.⁶⁶ Innan naturkatastrofen var Haitis nationella adoptionssystem bristande, med få rättigheter för det tilltänkta adoptivbarnet och en avsaknad av föreläggande att undersöka om de biologiska föräldrarnas samtycke var riktigt med full information om konsekvenserna.⁶⁷ Efter jordbävningen skedde en ökning av internationella adoptioner till länder som Kanada, Luxemburg och Belgien. Trots barnkonventionens artiklar och UNHCR:s riktlinjer som fastställer att barn i nödsituationer inte ska adopteras i och med risk för felaktiga adoptioner, blev omvärldens respons på Haitis krissituation fler adoptioner än innan jordbävningen. Rapporten uttrycker detta som ett känslomässigt svar på katastrofen, en tanke att barn behöver räddas genom att adopteras för att klara sig ur nödsituationen. Det framkom i minst ett fall att barnsmuggling hade skett då amerikanska missionärer transporterat 33 haitiska barn till Dominikanska republiken varav det senare upptäcktes att 20 av dessa barn hade minst en förälder som var vid liv.⁶⁸

3.3 Otillbörlig ekonomisk vinning

Art. 21(d) i barnkonventionen fastställer att adoption inte ska leda till otillbörlig ekonomisk vinning. Enligt den särskilda rapportören anses en orsak till illegala adoptioner ofta vara brist på transparens kring adoptionskostnader och andra relaterade kostnader. I och med att kostnader

⁶⁴ Jfr Barnkonventionen.

⁶⁵ NE: "Haiti".

⁶⁶ International Social Service: "HAITI: 'Expediting' intercountry adoptions in the aftermath of a natural disaster ... preventing future harm.",

⁶⁷ Ibid. s. 15.

⁶⁸ Ibid. s. 22 ff.

inte är fastställda leder detta till olika prissättning för olika adoptionsorgan, vilket i sin tur öppnar upp för korruption.⁶⁹

För en illustration av problemet kommer Guatemala och dess adoptionshistoria kortfattat presenteras. Internationella adoptioner från Guatemala grundade sig i den väpnade konflikten som skedde i landet mellan 1960 och 1996. Adoptioner genomfördes för de barn som blev föräldralösa i och med konflikten, men själva ökningen av adoptioner ledde i sin tur till en efterfrågan på adoptivbarn från Guatemala. Nätverk bildades för barnhandel med adoptionssyfte, vilka i och med avsaknaden av statlig kontroll, korruption och tillåtande lagstiftning kunde agera i landet.⁷⁰ Den särskilda rapportören redogjorde år 2000 för situationen såsom ”*What started out as genuine efforts to place quickly children [sic!] in dire need of homes turned into lucrative business deals when it became apparent that there was a great demand in other countries for adoptable babies*”.⁷¹ I samma rapport beskrivs att flera fall av internationella adoptioner från Guatemala innefattade brottslighet, handel och försäljning, kidnappning eller förfalskning av dokument rörande barnet.⁷² Sammanfattningsvis innebar adoptionsinstitutet i Guatemala en lukrativ verksamhet, som ett svar på efterfrågan av barn för adoption. Barnen förvärvades genom hot, tvång, stöld och dokument förfalskades eller förändrades vilket ledde till att ett tvåårigt moratorium⁷³ infördes år 2008 på nya ansökningar av internationella adoptioner för att undersöka påståenden om illegala adoptioner.⁷⁴ Därefter instiftades en nationell adoptionslag som fastställde liknande skyddsramar som i HCCH

⁶⁹ A/HRC/34/55 p. 61.

⁷⁰ CICIG: “*Report on Players Involved in the Illegal Adoption Process in Guatemala since the Entry into Force of the Adoption Law*”, s. 15f.

⁷¹ E/CN.4/2000/73/Add.2 p. 11.

⁷² Ibid. p. 13.

⁷³ se A/HRC/34/55 p. 45, tillfälligt upphävande av adoptioner [egen översättning].

⁷⁴ UNICEF Office of Research: “*The Best Interest of the Child in Intercountry Adoption*”, s. 30; CICIG: “*Report on Players Involved in the Illegal Adoption Process in Guatemala since the Entry into Force of the Adoption Law*”, s. 24.

1993 adoptionskonvention och antalet internationella adoptioner minskade drastiskt när moratorium upphörde år 2010.⁷⁵

3.4 Subsidiaritetsprincipen

Vid adoption anses barnets bästa i enlighet med subsidiaritetsprincipen vara att inte flyttas från sin ursprungliga kultur.⁷⁶ Det bör dock framhåvas att subsidiaritetsprincipen ska ses i ljuset av vad som anses vara barnets bästa, då internationell adoption innebär både en permanent och familjebaserad lösning. I ett sammanhang där internationella adoptioner inneburit en lukrativ marknad kan subsidiaritetsprincipen komma att kränkas.⁷⁷

I en rapport om internationella adoptioner ur ett afrikanskt perspektiv beskrivs låg ålder som en riskfaktor för att subsidiaritetsprincipen inte upprätthålls i dessa länder.⁷⁸ Även om medelåldern för ett adopterat barn från ett visst land är accepterbart, bör det även tas hänsyn till spridning i åldern. Adoption från Etiopien till Italien 2011 används som exempel för att visa att medelåldern var runt fyra år, men att siffror från USA och Frankrike visade att 26 % respektive 24 % av barnen var under ett år vid samma tidsperiod. Vid en sådan ung ålder finns det stora skäl att undersöka om subsidiaritetsprincipen har respekterats. Rapporten anser att tvivel bör uppstå om en internationell adoption slutförs innan adoptivbarnet minst är ett år gammal, men för att nationella omvårdnadsmöjligheter ska kunna undersökas borde barnet snarare vara minst 18 månader.⁷⁹ Vidare har även barnrättskommittén varnat för att subsidiaritetsprincipen har kränkts i fall i Mexiko där företräde gavs till rika föräldrar istället för att grunda sig i barnets bästa.⁸⁰

⁷⁵ Se Selman, Peter: ”Global Statistics for Intercountry Adoption: Receiving States and States of origin”.

⁷⁶ Jfr barnkonventionen art. 21(b).

⁷⁷ Se avsnitt 3.3.

⁷⁸ The African Child Policy Forum: ”Intercountry Adoption: An African Perspective”.

⁷⁹ Ibid. s. 18.

⁸⁰ CRC/C/MEX/CO/3 p. 41.

3.5 Icke anslutna länder till HCCH 1993 adoptionskonvention

De flesta mottagarländer för adoptivbarn är parter till HCCH 1993 adoptionskonvention, till skillnad från ursprungsländer varifrån barnen adopteras. Trots att allt fler länder ratificerar konventionen⁸¹ förekom adoptioner från icke-Haagkonventionsanslutna länder enligt undersökningar 2015–2016.⁸² *The Sale of Children and Illegal Adoptions* och den särskilda rapportören uppmärksammar problemet som består i att länder inte anslutna till Haagkonventionen kan tillåta privata eller självständiga adoptioner. Enligt barnrättskommittén innebär adoptioner som inte övervakas av en behörig myndighet eller auktoriserad sammanslutning en förhöjd risk för illegala adoptioner.⁸³ Vissa mottagarländer har förbjudit privata adoptioner med resultatet att även om ursprungslandet tillåter får inte adoption genomföras på det sättet. Frankrike är ett land som tillåter självständiga adoptioner vilket syns i siffror från 2015 som fastställer att 25 % av Frankrikes adoptioner var självständiga. Privata adoptioner kan innebära en förhöjd risk att barnets bästa åsidosätts och att sådana adoptioner accepteras från icke-Haagkonventionsanslutna länder innebär en risk i sig. I dessa länder är det mer sannolikt att adoptionsprocessen inte når upp till den internationella standard som krävs för att säkerställa säkra internationella adoptioner. Det kan även sporra de par som till vilket pris som helst vill ha ett barn, att söka sig till de länder som i sin tur kommer att försöka uppfylla efterfrågan på barn, även om det går mot nämnda säkerhetsstandard.⁸⁴

3.6 Adoption och fattigdom

I den senaste rapporten från den särskilda rapportören nämns att utsatthet i och med fattigdom ofta förekommer vid beslut av biologiska föräldrar att

⁸¹ Se fotnot 51.

⁸² Jfr Terre des Hommes Netherlands: "*The Sale of Children and Illegal Adoption*". Franskspråkiga Belgien runt 40 %, Frankrike 37,7 %, USA 35,5 %, Nederländerna 23 %.

⁸³ Se CRC/C/FRA/CO.

⁸⁴ Cantwell (2017): "*The Sale of Children and Illegal Adoption*", s. 62ff.; A/HRC/34/55 p. 73.

lämna sina barn för adoption. Däremot ska fattigdom inte kunna vara den enda grunden för att ett barn ska placeras inom alternativ vård, men att nationella myndigheter och utländska aktörer i vissa fall har finansierat adoptionsinstitutioner istället för att ge resurser till familjen eller utveckla starkare skyddssystem.⁸⁵

David M. Smolin⁸⁶ har författat artiklar om internationella adoptioner och barnhandel och deltagit i debatten om ämnet i egenskap av förälder till två adopterade döttrar som utsattes för illegal adoption.⁸⁷ I artikeln *Intercountry adoption and poverty: A human rights analysis* undersöker Smolin om internationell adoption är ett lämpligt eller etiskt svar på extrem fattigdom.⁸⁸ Det fastställs att inom mänskliga rättigheter innehar stater en skyldighet att svara och sträva efter att minska extrem fattigdom, både inom landet och internationellt genom att rikare länder bidrar finansiellt till fattigare länder. Om personer lever i sådan fattigdom att de överväger att ge bort sitt barn, är detta enligt författaren ett berövande av mänskliga rättigheter. Smolin poängterar att det finns ett allmänt samförstånd att extrem fattigdom kräver ett kontinuerligt och långtgående arbete, men är kritisk till kopplingen mellan utvecklingsländer och industriländer vid internationell adoption. Han skriver ”*spending \$30,000 on an intercountry adoption makes it incongruous to state that \$300 in assistance to keep the child with their birth family was not available*”.⁸⁹ Resonemanget grundar sig i att de redan har berövats en grundläggande mänsklig rättighet, rätten till adekvat levnadsstandard. Ska de då ytterligare berövas möjligheten att ge sina barn omvårdnad som en konsekvens av sin fattigdom. Om det inte finns tillräckliga resurser i ett land för att en familj ska kunna leva tillsammans och om internationell adoption i

⁸⁵ A/HRC/34/55, p. 54.

⁸⁶ Amerikansk juridikprofessor på Cumberland School of Law samt ordförande för *The Center for Children, Law and Ethics* på nämnda fakultet, se Samford.edu: “*David M. Smolin*”.

⁸⁷ Jfr ABC News: *An Adoption Nightmare*; Samford.edu: “*Smolin PUBS*”.

⁸⁸ Extrem fattigdom innebär att leva under 1,9 dollar per dag enligt Världsbanken, se The World Bank: “*Poverty Home*”.

⁸⁹ Smolin (2007), s. 436.

denna situation väljs som möjlighet, har själva systemet lett till ett utnyttjande som bygger på de fattigas sårbarhet.⁹⁰

I boken *Child impoverishment and the human rights of children* skriver författaren Wouter Vandenhole att fattigdom är något som är skapat av människan, ett resultat av främst förekomst eller avsaknad av politiska åtgärder samt att som grupp anses barn vara extra utsatta för extrem fattigdom. I kapitlet diskuteras om internationell adoption är en räddning för barnet ur fattigdom, men det lyfter även fram att forskning idag kan handla om internationell adoption som en missriktad humanitär handling. Oavsett om själva tanken bakom den internationella adoptionen är sprungen ur en godhjärtad tanke bidrar detta inte till att fattigdomen minskar generellt. Internationell adoption kan inte enligt författaren vara en lösning på själva grundproblemet fattigdom.⁹¹

⁹⁰ Smolin (2007) s. 436. f.

⁹¹ Vandenhole s. 154.

4 Sammanfattande analys

Sammanfattningsvis har uppsatsen presenterat reglering av internationell adoption i barnkonventionen och därefter fastställt innebörden av illegal adoption och vilka faktorer som barnkonventionen syftar att reglera som kan påverka att illegala adoptioner sker.

Ramverket för internationella adoptioner i art. 21 i barnkonventionen har besvarats i kapitel 2. Det bör framhåvas att ratificerade stater till barnkonventionen är nästintill helomfattande över världen, vilket innebär en gemensam samsyn av innebörden av barns rättigheter. Ytterligare att nämna är den särskilda rapportören som visar FN:s strävan att bland annat motverka illegala adoptioner. Regler som fastställs för internationell adoption i art. 21 innebär ett skydd för barns rättigheter som både stater och andra aktörer, exempelvis adoptionsorganisationer, ska följa. Även om art. 21 syftar till att adoptioner ska ske i enlighet med barnets bästa med hänsyn till presenterade principer och regler, förekommer rapportering om illegala adoptioner. Det bör poängteras att illegala adoptioner bryter mot nämnda artikelns regler, vilket innebär att regleringen i art. 21 inte är grunden till problemet.

Faktorer som anses påverka förekomsten av illegal adoption fastställs i kapitel 3 i arbetet. Det som presenteras är adoptioner föranledda av en krissituation, där en marknad byggts upp kring internationella adoptioner, bristande efterlevnad av subsidiaritetsprincipen och tillåtelse av adoptioner från icke-Haagkonventionsanslutna länder. Dessutom har det diskuterats om internationell adoption möjliggör och upprätthåller ett system som inte hjälper mot fattigdom eller som kan föranleda föräldrar att adoptera bort sina barn. Förekomsten av illegala adoptioner beror inte på en bristfällig reglering, utan att adoptionsverksamheten utnyttjas på barn och föräldrars bekostnad.

För att dra en slutsats om varför de presenterade faktorerna påverkar illegala internationella adoptioner är det nödvändigt att analysera vad utanför lagregleringen i art. 21 i barnkonventionen som påverkar. Med hänsyn till faktorerna i kapitel 3 kan det förelegat en syn på internationell adoption som en godhjärtad handling till gagn för föräldralösa och fattiga barn. Det bör poängteras att i ett enskilt fall av internationell adoption som sker i enlighet med barnkonventionens regler leder generellt till en bättre livssituation för barnet. Däremot med en kritisk blick på adoptionssystemet som helhet har internationella adoptioner vid flera tillfällen visat sig kränka barns rättigheter.

En syn på internationell adoption som en god handling kan vara en del i de illegala adoptioner som skett. Adoptionen blir det yttersta sättet att rädda barnet från utsatthet, men kan leda till att adoption premieras framför andra hjälpinsatser som överensstämmer med barnets bästa.

I Haiti innebar en okritisk syn på adoption att barn adopterades innan de fastställts vara föräldralösa i en nödsituation, vilket går mot barnkonventionens reglering. Adoptivföräldrar som adopterade från Guatemala var troligtvis inte medvetna om att en önskan att rädda ett barn från fattigdom bidrog till illegala aktiviteter. Den efterfrågan på barn som uppstod innebar att systemet utnyttjades av illegala aktiviteter för ekonomisk vinning, vilket ledde till att barn olagligt separerades från sina familjer.

Både adoptioner från privata verksamheter samt från länder som inte är anslutna till HCCH 1993 adoptionskonvention fastställs som riskfaktorer. Potentiella adoptivföräldrarna med en okritisk syn på adoption kan se sin handling som ett sätt att rädda ett barn, medans det i själva verket är en del av en illegal verksamhet.

Adoption vid låg ålder innebär en kortare tid inom institutionsvård, men riskerar att subsidiaritetsprincipen inte upprätthålls. Barnkonventionen framhäver en önskan om kontinuitet i barnets uppfostran där hänsyn ska tas till dennes kulturella bakgrund. Subsidiaritetsprincipen rangordnar internationell adoption under lokal placering, men adoption av barn vid ung ålder riskerar att den viktiga principen inte efterföljs. I enlighet med tidigare

resonemang om en okritisk syn på adoption kan även här dras en slutsats att en sådan syn hos potentiella adoptivföräldrar kan innebära att det bortses från att undersöka barnets bästa. Enligt Van Loon kunde internationella adoptioner fylla en efterfrågan från barnlösa par i lika länder gentemot utsatta barn i fattigare länder. Barnet är i det fallet inte längre en egen rättighetsinnehavare, utan ett objekt för vuxnas omsorger.

Slutligen i enlighet med Smolins kritiska syn på adoptionsinstitutet kan internationell adoption diskuteras upprätthålla den fattigdom som kan föranleda att ett barn lämnas för adoption. Ett långsiktigt och kontinuerligt arbete mot fattigdom genom stöd och skyddsnät till utsatta familjer kan bli mindre attraktivt om internationella adoptioner betraktas som en lösning på problemet. Det är inte en rättighet att ha ett barn, men det är mot barnkonventionens principer att skilja ett barn från sin familj om kunnat få omsorg därifrån.

I bästa fall kan internationell adoption ge ett barn en tryggare uppväxt i ett annat land, men i värsta fall innebära en olaglig separation från sin familj. För att konventionen ska tillämpas på det sätt den är syftad till, krävs att alla betraktar den som skydd för barns rättigheter och barnets bästa är vägledande för alla processer. Även om majoriteten av internationella adoptioner sker enligt art. 21 innebär varje illegal adoption en kränkning av barns rättigheter som ratificerade parter till barnkonventionen ska sträva efter att förhindra. Lagen utformar hur adoptioner ska ske, men för att det ska utgöra ett skydd krävs att den efterföljs i alla situationer. Från en ökning av internationella adoptioner fram till början av 2000-talet sker sedan dess en minskning. Vad framtiden blir för internationella adoptioner får tiden utrona, men förhoppningsvis innebär förändringen i statistik en utveckling till att barnets bästa alltid respekteras i praktiken.

Käll- och litteraturförteckning

FN-dokument

Economic and Social Council – Commission on Human Rights, *Question of a convention on the rights of the child. : Report of the Secretary-General.*, UN Doc. E/CN.4/1324, 27 december 1978 (cit. E/CN.4/1324).

Economic and Social Council – Commission on Human Rights, *Report of the Secretary-General. Colombia*, UN Doc. E/CN.4/1324/Add.2, 14 februari 1979 (cit. E/CN.4/1324/Add.2).

Economic and Social Council Commission on Human Rights, *Report of the Special Rapporteur on the sale of children, child prostitution and child pornography, Ms. Ofelia Calcetas-Santos*, UN Doc. E/CN.4/2000/Add.2, 27 januari 2000 (cit. E/CN.4/2000/Add.2)

Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, *Legislative History of the Convention on the Rights of the Child Volume 1*, 2007, (cit. HR/PUB/07/1).

United Nations Committee on the Rights of the Child, *General Comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interest taken as a primary consideration (art. 3, para. 1)*, CRC/C/GC/14, 29 maj 2013 (cit. CRC/C/GC/14).

United Nations Human Rights Council, *Report of the Special Rapporteur on the sale of children, child prostitution and child pornography*, UN Doc. A/HRC/34/55, 22 December 2016, (cit. A/HRC/34/55).

Sammanfattande observationer av barnrättskommittén

Committee on the Rights of the Child, *Consideration of reports submitted by states parties under article 44 of the convention Concluding Observation of the Committee on the Rights of the Child: Mexico*, CRC/C/15/Add.13, 17 februari 1994 (cit. CRC/C/15/Add.13).

Committee on the Rights of the Child, *Consideration of reports submitted by states partie sunder article 44 of the convention Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child: Panama*, CRC/C/15/Add.68, 24 January 1997 (cit. CRC/C/15/Add.233).

Committee on the Rights of the Child, *Consideration of reports submitted by states parties under article 44 of the convention Concluding observations of the Committee on the Rights of the Child: Hungary*, CRC/C/15/Add.87, 24 juni 1998 (cit. CRC/C/15/Add.87).

Committee on the rights of the child, *Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention Concluding observations: Panama*, CRC/C/15/Add.233, 30 juni 2004 (cit. CRC/C/15/Add.233)

Committee on the Rights of the Child, *Consideration of reports submitted by states parties under article 44 of the convention Concluding Observations: Hungary*, CRC/C/HUN/CO/2, 17 mars 2006 (cit. CRC/C/HUN/CO/2).

Committee on the Rights of the Child, *Consideration of reports submitted by states parties under article 44 of the convention Concluding observations: Mexico*, CRC/C/MEX/CO/3, 8 juni 2006 (cit. CRC/C/MEX/CO/3).

Committee on the Rights of the Child, *Concluding observations on the fifth periodic report of France* *, CRC/C/FRA/CO/5, 23 februari 2016 (cit. CRC/C/FRA/CO/5).

Litteratur

Akthar, Rajnaara C. och Nyamutata, Conrad, *International Child Law*, 4:e upplagan, Routledge, Oxford, 2020.

Detrick, Sharon, *The United Nations Convention on the Rights of the Child: A Guide to the 'Travaux Préparatoires'*, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht, 1992.

Kleineman, Jan, *Rättsdogmatisk metod* i i: Nääv, Maria och Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*. 2:a upplagan, Studentlitteratur: Lund, 2018.

Perry, L. Twila, *Continuing Dilemmas of International Adoption* i: Todres, Jonathan och King, Shani M. (Red), *The Oxford Handbook of Children's Rights Law*, Oxford University Press, New York, 2020.

Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod och argumentation*, 4:e upplagan, Nordstedts Juridik AB, Stockholm, 2018.

Singer, Anna, *Barnets bästa : om barns rättsliga ställning i familj och samhälle*, 6:e upplagan, Nordstedts Juridik AB, Stockholm, 2012.

Smolin, David M.: *Intercountry adoption and poverty: A human rights analysis*, Capital University Law Review 36, no. 2 2007, s. 413-454.

Van Bueren, Geraldine, *The International Law on the Rights of the Child*, Kluwer Law, Haag, 1998.

Vandenhole, Wouter, *Child impoverishment and the human rights of children* i: Davis, Martha F, Kjaerum, Morten och Lyons, Amanda (Red.), *Research Handbook on Human Rights and Poverty*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, 2021 (tillgänglig som e-bok på EBSCOhost), hämtad 2021-10-05.

Vandenhole, Wouter, Erdem Türkelli, Gamze och Lembrechts, Sara, *Children's Rights A Commentary on the Convention on the Rights of the Child and its Protocols*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, 2019 (tillgänglig som e-bok på Elgaronline), hämtad 2021-04-13.

Van Loon, Hans, *International Co-operation and Protection of Children with Regard to Intercountry Adoption, Collected Courses of the Hague Academy of International Law*, vol. 244 (tillgänglig hos Recueil des Cours/Académie de Droit International de la Haye), hämtad 2021-04-24.

Vité, Sylvain och Boéchat, Hervé, *Article 21. Adoption* i: A. Alen, J. Vande Lanotte, E. Verhellen, F. Ang, E. Berghmans och M. Verheyde (Red.), *A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child*, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2008.

Rapporter

Cantwell, Nigel: “*The Best Interest of the Child in Intercountry Adoption*”, United Nations Children’s Fund (UNICEF), 2014, <https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/unicef%20best%20interest%20document_web_re-supply.pdf>, hämtad 2020-04-26.

Cantwell, Nigel: “*The Sale of Children and Illegal Adoption*”, Terre des Hommes i samarbete med Defence for Children-ECPAT The Netherlands,

2017, < <https://defenceforchildren.nl/media/1945/the-sale-of-children-and-illegal-adoption.pdf>>, hämtad 2021-04-14.

Cantwell, Nigel: “*Intercountry Adoption An African Perspective*”, The African Child Policy Forum (ACPF), 2012
<<https://resourcecentre.savethechildren.net/sites/default/files/documents/6520.pdf>>, hämtad 2021-05-10.

International Social Service- United States of America Branch Inc.: “*The Rights of the Child in Domestic & Intercountry Adoption Ethical Principles Guidelines for Practice*”, 1999,
<<https://resourcecentre.savethechildren.net/node/2745/pdf/2745.pdf>>, hämtad 2021-04-27.

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR): “*Refugee Children: Guidelines on Protection and Care*”, 1994 (omtryck 2001),
<<https://www.refworld.org/docid/3ae6b3470.html>>, hämtad 2021-05-06.

Comisión Internacional Contra la Impunidad en Guatemala (CICIG): “*Report on Players Involved in the Illegal Adoption Process in Guatemala since the Entry into Force of the Adoption Law*”, 2010,
<http://www.cicig.org/uploads/documents/informes/INFOR-TEMA_DOC05_20101201_EN.pdf>, hämtad 2021-05-06.

Dambach, Mia och Baglietto, Christina: “*HAITI: 'Expediting' intercountry adoptions in the aftermath of a natural disaster... preventing future harm.*”, International Social Service, 2010,
<<https://resourcecentre.savethechildren.net/node/4001/pdf/4001.pdf>>, hämtad 2021-05-06.

Elektroniska källor

Ciper Chile: “Adopciones ilegales II: la ruta del tráfico de niños enviados al extranjero”, 2019-07-30,

<<https://www.ciperchile.cl/2019/07/30/adopciones-ilegales-ii-la-ruta-del-trafico-de-ninos-enviados-al-extranjero/>>, hämtad: 2020-05-17.

DN: “Barn till varje pris”, <<https://www.dn.se/om/barn-till-varje-pris/>>, hämtad 2020-05-17.

Goldman, Russel: “An Adoption Nightmare”, ABC News, <<https://abcnews.go.com/International/story?id=4823713&page=1>>, publicerad 2008-05-14, hämtad 2021-05-11.

Jones, Jo och Placek, Paul J.: “Adoption: By the Numbers”, National Council For Adoption, <<https://adoptioncouncil.org/article/adoption-factbook/>>, hämtad 2021-04-20

Jurviste, Ulla, Sabbati, Giulio, Shreeves, Rosamund och Dimitrova-Stull, Anna: “Adoption of children in the European Union”, European Parliament, <[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/583860/EPRS_BRI\(2016\)583860_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/583860/EPRS_BRI(2016)583860_EN.pdf)>, publicerad 2016-06, hämtad 2021-04-26.

NE: “Haiti”, <<https://www-ne-se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/haiti>>, hämtad 2020-05-04.

Samford.edu: “David M. Smolin”, <<https://www.samford.edu/cumberlandlaw/directory/Smolin-David-M>>, hämtad 2021-05-10.

Samford.edu: “*Smolin PUBS*”,
<https://www.samford.edu/cumberlandlaw/directory/files/Smolin_Publications.pdf>, hämtad 2021-05-10.

Selman, Peter: ”*Global Statistics for Intercountry Adoption: Receiving States and States of origin*”, 2004-2019, HCCH <
<https://assets.hcch.net/docs/a8fe9f19-23e6-40c2-855e-388e112bf1f5.pdf>>
hämtad 2021-04-26.

The Economic Times: “*Illegal adoptions on for years, probe thwarted earlier: Child panel*”, 2018-08-06,
<<https://economictimes.indiatimes.com/news/politics-and-nation/illegal-adoptions-on-for-years-probe-thwarted-earlier-child-panel/articleshow/65286124.cms?from=mdr>>, hämtad 2020-05-17.

The World Bank: “*Poverty Home*”,
<<https://www.worldbank.org/en/topic/poverty>>, hämtad 2021-05-12.

United Nations Human Rights Office of the High Commissioner (OHCHR):
“*About the mandate*”,<<https://www.ohchr.org/EN/Issues/Children/Pages/Mandate.aspx>>,
>, hämtad 2021-04-21.

United Nations Human Rights Office of the High Commissioner (OHCHR):
“*Illegal adoptions*”,
<<https://www.ohchr.org/EN/Issues/Children/Pages/Illegaladoptions.aspx>>,
hämtad 2021-04-05.

United Nations Human Rights Office of the High Commissioner
(OHCHR): “*Introduction*”,
<<https://www.ohchr.org/en/hrbodies/crc/pages/crcintro.aspx>>, hämtad 2021-
04-26.

United Nations Human Rights Office of the High Commissioner (OHCHR):
“*The Core International Human Rights Instruments and their monitoring
bodies*”,
<<https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/coreinstruments.aspx>
>, hämtad 2021-04-16.

United Nations Human Rights Office of the High Commissioner (OHCHR):
“*Working
methods*”, <[https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRC/WorkingMe
thodsCRC.doc](https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRC/WorkingMethodsCRC.doc)>, hämtad 2021-04-20.